

סיכום לבגרות תנ"ך ממ"ד בראשית פרק ב' חמש יחידות

ערך : דודי זינגר

הערה : אין להסתמך רק על הסיכומים ללמידה לבגרות , חשוב להתעדכן באתר "ללמוד וללמד"

בפרקים א, ב, חזרה התורה פעמיים על בריאת האדם.

הדרך בה התורה תארה את בריאת האדם ייחודית ומלמדת על מעלתו. נעיין מחדש בתיאור היום השישי

בפרק א' ונראה מה ניתן ללמוד ממנו על ייחודו של האדם?

כּו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ; וַיְרִדוּ בְדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם, וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ, וּבְכָל-הָרֶמֶשׂ, הָרֹמֵשׂ עַל-הָאָרֶץ. כּז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ: זָכָר וּנְקֵבָה, בָּרָא אֹתָם. כח וַיְבָרֵךְ אֹתָם, אֱלֹהִים, וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ, וּכְבֹּשׁוּהָ; וַיְרִדוּ בְדָגַת הַיָּם, וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם, וּבְכָל-חַיָּה, הָרֹמֶשֶׂת עַל-הָאָרֶץ.

נשים לב לתיאור המיוחד בפסוקים העוסקים בבריאת האדם:

א. בשאר ימי הבריאה נכתב רק פעם אחת "ויאמר אלוקים", ביום השישי כתוב פעמיים, פעם אחת על בריאת החיות, ופעם נוספת על בריאת האדם, יש כאן אמירה נפרדת המבדלת את בריאת האדם משאר החיות והבהמות" (רמב"ן).

רמב"ן: נתייחד בעשיית האדם מאמר (שנכתב במיוחד לפני בריאתו "ויאמר אלוקים") בעבור גודל מעלתו, כי אין טבעו כטבע החיה והבהמה אשר ברא

ב. לבריאה של האדם קדם תכנון או התייעצות.

" נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ "

ג. לאדם נתנה היכולת לשלוט על שאר הברואים.

וַיְרִדוּ בְדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם, וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ, וּבְכָל-הָרֶמֶשׂ, הָרֹמֵשׂ עַל-הָאָרֶץ

ד. רק באדם נאמר לשון בריאה, ולא לשון יצירה או עשייה.

" וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם ... "

ה. האדם נברא בצלם אלוקים.

כז ויברא אלהים את-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ: זָכָר וּנְקֵבָה,
בָּרָא אֹתָם

ו. בפרק ב' אנו רואים שהאדם הוא היחיד שבריאתו כוללת גם רוח השייכת לעולמות העליונים וגם חלק גשמי מהעולמות התחתונים.

"... וַיִּפַּח בְּאַפָּיו, נְשָׁמַת חַיִּים; וַיְהִי הָאָדָם, לְנֶפֶשׁ חַיָּה"

שאלה:

בפרק א' פס' כו' ה' אומר " וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, נַעֲשֵׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ..."
אל מי פונה ה' ומה המיוחד באמירה זו?

תשובה:

ה' פונה למלאכים ומתייעץ איתם, והמיוחד הוא שרק בבריאת האדם קדמה התייעצות ופניה של ה' למלאכים.

רש"י פס' כו':

נעשה אדם – אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן. ואם כתב אעשה אדם לא למדנו שיהא מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו, ותשובת המינים כתב בצדו ויברא אלוהים את האדם, ולא כתב ויבראו:

רש"י:

שאלה:

מדוע נכתב נעשה בלשון רבים, וכי יש לה' שותפים בבריאת העולם?

תשובה:

הקב"ה ברא לבדו את העולם, אך התייעץ עם המלאכים בבריאת האדם ללמדנו מידת הענוה, , שמתיעץ הגדול (ה'), עם הקטנים (המלאכים), ואף נוטל (מבקש) מהם רשות לעשות את האדם בצלמו כדמותנו.

שאלה:

כיצד ה' אומר "בצלמנו כדמותנו", הרי אין לה' צורה.

תשובה:

נעשה אדם - ענוותנותו של הקב"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם, וכשהוא דן את המלאכים הוא נמלך בפמליא שלו.

לפי רש"י הדמיון בין האדם למלאכים, ולא לה'.

בריאת האדם – פרק ב'

ז. וַיִּצַר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם, עֶפְרָא מִן-הָאֲדָמָה, וַיִּפַּח בְּאַפָּיו, נְשִׁמַת חַיִּים; וַיְהִי הָאָדָם, לְנֶפֶשׁ חַיָּה .

מתיאור בריאת האדם בפרק ב' ניתן ללמוד:

א. האדם נוצר מהאדמה וזהו המקור לשמו "אדם".

ב. רש"י:

ויפח באפיו – עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים.

ה' נפח באדם "רוח", האדם הוא היחיד שבריאתו כוללת גם רוח מהעולמות העליונים וגם חלק גשמי מהעולמות התחתונים.

ג. אונקלוס:

וַבְּרָא ה' אֱלֹהִים יֵת אָדָם, עֶפְרָא מִן אֲרֻעָא, וַיִּנְפַח בְּאַפּוּהִי, נְשִׁמַתָּא דְחַיִּי;

והות באדם, לרוח ממללא:

אחת התכונות הייחודיות של האדם – יכולת הדיבור. ואמנם בהמשך הפרק באה לידי ביטוי יכולת זו בקריאת השמות לחיות, ובהמשך לאשה.

תפקיד האדם לפי פרק א' בספר בראשית:

כח ויברך אתם, אלהים, ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את-הארץ, וכבשה; ורדו בדגת הים, ובעוף השמים, ובכל-חיה, הרמשת על-הארץ.

א. לפרות ולרבות.

ב. למלא את העולם.

ג. לשלוט על הטבע ושאר הנבראים.

תפקיד האדם לפי פרק ב' בספר בראשית:

טו ויקח יהוה אלהים, את-האדם; וינחהו בגן-עדן, לעבדה ולשמרה.

ה' שם את האדם בגן עדן "לעבדה ולשמרה"

הסבר: אבן עזרא:

לעבדה- להשקות הגן. ולשמרה- מכל החיות שלא יכנסו שם ויטנפוהו.

עבודת האדם בגן עדן הינה גשמית: להשקות את הגן ולשמור שהחיות לא יפגעו בגן

הסבר: פרקי דרבי אליעזר פרקי א':

ושמא תאמר כי יש מלאכה בגן עדן לפתח ולשדד את האדמה, ולא כל האילנות נצמחין מאליהן, או שמא תאמרי שמלאכה בגן עדן להשקות את הגן? והלא כבר נהר יוצא מעדן להשקות את הגן שני' "ונהר יוצא מעדן" וכו'. ומה הלשון הזה "לעבדה ולשמרה", לא אמר לעבדה ולשמרה אלא לעסוק בדברי תורה ולשמור את כל מצותיה, שני' "לשמור את דרך עץ החיים", ואין עץ חיים אלא תורה, שני' "עץ חיים היא למחזיקים בה."

המדרש מתקשה לקבל את הפירוש שתפקיד האדם בגן עדן הינו תפקיד גשמי, שכן הצמחים והעצים בגן גדלים מאליהן, ומושקים על ידי הנהרות שבגן עדן.

ולכן מפרש המדרש שהעבודה של האדם בגן עדן הייתה רוחנית – לימוד תורה ושמירת מצוות.

הערה:

בפרק ב' מצווה האדם בנוסף לציווי "לעבדה ולשמרה" גם לשמוע בקול ה':

טז ויצו יהוה אלהים, על-האדם לאמר: מפל עץ-הגן, אכל תאכל. יז ומעץ, הדעת טוב ורע--לא תאכל, ממנו: כי, ביום אכלך ממנו--מות תמות.

לאכול מכל העצים שבגן עדן חוץ מעץ הדעת

הערה:

בפרק א' פס' כט-ל' הותר לאדם ולבעלי החיים לאכול מהצומח בלבד ונאסר עליהם לאכול בשר.

כט ויאמר אלהים, הנה נתתי לכם את-כל-עשב זרע זרע אשר על-פני כל-הארץ, ואת-כל-העץ אשר-בו פרי-עץ, זרע זרע: לכם יהיה, לאכלה. ל ולכל-חית הארץ ולכל-עוף השמים ולכל רומש על-הארץ, אשר-בו נפש חיה, את-כל-ירק עשב, לאכלה; ויהי-כן.

בריאת האישה

בריאת האדם והאישה מתוארים בפרק א' ובפרק ב' :

פרק א' :

כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם כַּח וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ...

פרק ב' :

כא. וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תְּרֻדָּמָה עַל-הָאָדָם, וַיִּישָׁן; וַיִּקַּח, אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו, וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר, תַּחְתָּנָה. כב. וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הַצֶּלַע אֲשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם, לְאִשָּׁה; וַיִּבְאֶהָ, אֶל-הָאָדָם

בפרק א' מתואר שהאדם והאישה נבראו בגוף אחד והם מכונים זכר ונקבה (**"זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם"**).

בפרק ב' מתואר שהאדם נברא ראשון והאישה נוצרה מצלע האדם. והם מוכנים איש ואישה

בפרק א' ובפרק ב' מתוארת הסיבה לבריאת האדם והאישה :

הסיבה לבריאת האישה בפרק א' הייתה: קיום לעולם על ידי מצוות פריה ורבייה

כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצַלְם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ: זָכָר וּנְקֵבָה, בָּרָא אֹתָם. כח וַיְבָרֶךְ אֹתָם, אֱלֹהִים, וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ, וּכְבִשְׁתֶּהּ...

הסיבה לבריאת האישה לפי המתואר בפרק ב' הייתה: קשר נפשי חברתי לאדם הנמצא לבד.

יח) וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ אַעֲשֶׂה לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: (יט) וַיִּצַּר ה' אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה כָּל חַיִּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לְרֹאוֹת מַה יִּקְרָא לוֹ (כ) ... וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ:

לסיכום:

מהכתובים עולים שני הבדלים:

1. בסדר הבריאה: בפרק א- הם נבראו ביחד ואילו בפרק ב- האישה נבראה לאחר האדם?

2. במשמעות הקשר בין האיש לאשה: בפרק א- פרייה ורבייה, בפרק ב- קשר נפשי- חברתי ("לא טוב היות האדם לבדו")

נמצאנו למדים שלקשר הזוגי ישנם שני תפקידים: לשם פרייה ורבייה וכדי להפיג את הבדידות של האדם.

שאלה:

מדוע קיימת כפילות בין פרק א' ופרק ב', ובשניהם מסופר על בריאת האדם?

והאם קיימת סתירה בין הסיפור על בריאת האדם בפרק א' לבין פרק ב'?

תשובה:

רש"י (א, כז):

זכר ונקבה ברא אותם (א, כז), ולהלן הוא אומר 'ויקה אחת מצלעותיו' (ב, כא) וגו'. מדרש אגדה: שבראו שני פרצופין בבריאה ראשונה ואחר כך חלקו. **ופשוטו של מקרא כאן הודיע שבראו שניהם בשישי ולא פירש לך כיצד ברייתן ופירש לך במקום אחר:**

1. רש"י מסביר כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון", כלומר שבריאת האדם מתוארת בפרק א' באופן כללי ובקיצור, ובפרק ב' התורה מרחיבה ומפרטת כיצד הדבר נעשה. לדוגמא:

א. בפרק א' נזכרת רק עצם בריאת האדם בצורה כללית ובפרק ב' התורה מרחיבה ומפרטת כיצד הדבר נעשה.

ב. בפרק א' נזכר שהאדם נברא זכר ונקבה, ובפרק ב' מתואר בהרחבה כיצד נבראה האישה.

2. רש"י מביא בדבריו מדרש המתאר את בריאת האדם בפרק א' כבריאה של יצור בעל שני פרצופים, צד אחד איש ובצד השני אישה, ופרק ב' חיתוך האדם מהצלע (מהצד), יצר את האישה כדמות נפרדת לאדם.

הקשר בין האישה לאישה:

יח ויאמר יהוה אלהים, לא-טוב היות האדם לבדו; אעשה-לו עזר, כנגדו. יט ויצר יהוה אלהים מן-האדמה, כל-חית השדה ואת כל-עוף השמים, ויבא אל-האדם, לראות מה-יקרא-לו; וכל אשר יקרא-לו האדם נפש חיה, הוא שמו. כ ויקרא האדם שמות, לכל-הבהמה ולעוף השמים, ולכל, חית השדה; ולאדם, לא-מצא עזר כנגדו. כא ויפל יהוה אלהים תרדמה על-האדם, וישן; ויקח, אחת מצלעתיו, ויסגר בשר, תחתנה. כב ויבן יהוה אלהים את-הצלע אשר-לקח מן-האדם, לאשה; ויבאה, אל-האדם. כג ויאמר, האדם, זאת הפעם עצם מעצמי, ובשר מבשרי; לזאת יקרא אשה, כי מאיש לקחה-זאת. כד על-כן, יעזב-איש, את-אביו, ואת-אמו; ודבק באשתו, והיו לבשר אחד.

רש"י:

לאדם לא מצא עזר ויפל ה' אלוהים תרדמה - כשהביאנו, הביאנו לפניו כל מין ומין זכר ונקבה, אמר: לכולם יש בן זוג ולי אין בן זוג, מיד 'ויפל':

9

בתוך תיאור בריאת האדם כתוב (פס' יט'-כ') שהאדם קרא שמות לבעלי החיים, הקב"ה הביא לכך שמתוך קריאת השמות התעורר באדם את הרצון לקשר זוגי עם אישה שותפה הדומה לו, מתוך תחושת הבדידות של האדם שאין לו בת זוג תצמח הודאה גדולה לה' והכרה בגודל המתנה: "ויאמר, האדם, זאת הפעם עצם מעצמי, ובשר מבשרי"

קריאת השמות נועדה לעורר באדם את הצורך ואת הרצון לקשר הזוגי, כך שכשתובא לפניו האישה, יעריך את המתנה ויודה עליה.

ואמנם תגובת האיש (בפסוק כג) למראה האישה הייתה מאד נלהבת ואפשר לראות בדבריו מעין שיר:

וַיֹּאמֶר הָאָדָם:

זאת הפעם

עצם מעצמי

ובשר מבשרי

לזאת יקרא אשה

כי מאיש לקחה זאת:

בפסוק כד מתאר הכתוב את עוצמת הקשר שנוצר בין בני הזוג:

כד על-כן, יעזב איש, את-אביו, ואת-אמו; ודבק באשתו, והיו לבשר אחד.

האדם מבכר (מעדיף) את אשתו ומוכן לעזוב את הוריו אהוביו מבית.